

BAHAR BAYRAMI

*Memet Seyit ORDUBADİ **

Türkiye Türkçesine Aktaran: Mustafa KALKAN

Şark memleketleri içerisinde dört faslı birbirinden ayıran memleketlerden birisi de bizim yaşadığımız Azerbaycan ülkesidir. Hususen, Aras çayı ile Kür çayının arasında bulunan Arran ülkesi, kitaplarda bundan önceki asırlarda meşhur olan Yunan tarihçisi Herodot'un ve Amasyalı Strabon'un nazarlarını kendi üzerine çekmiştir.

Bu ülkede kış mevsimi sona ererken tabiat birden bire değişir, mülayim ve ılık rüzgârlar esmeye başlar ve havalar ısınır. Burada bahar gelince tabiatın tüle bürünmüş gelinleri bezenerek bahar sahnesine çıkar, Nevruz gülünün yanağından mutluluk terleri damçı damçı dökülür, toprağın beşiğinde yatan körpe otlar uykudan gözlerini açıp ilk kez geldiği yenedünyanın mucizekâr tabiatına bakarak şirin şirin gülümser. Meşelerde, çaylarda, bulaklarda ve havuzların kenarında, yeşil kuşanmış tepelerin göğüslerinde laleler, yabanî karanfiller tomurcuklanır.

Bahar geldiğinde Azerbaycan dağları, çölleri, bağları ve düzleri, tavus kuşunun kanatları gibi bezenir. Zambak gülleri nazik dudaklarını açarak, Azerbaycan tabiatına hasr ettikleri kasideleri okumaya başlarlar, işte o zaman bahar şebnemleri de, çimen yaseminleri de saçlarını yeşil budakların üzerine saçıp kurutmaya başlarlar. Öyle ki, İnsanlar kuşların namelerini ve sözlerini işitirler:

“- Doğrudan da baharın bu dilruba ve tantanalı gününü bayram olarak kabul etmemek kabil midir?”

İşte o zaman bütün kâinata bir hareketlilik başlar. İnsanlarda, kuşlarda, hattâ âciz olan karıncalarda bile bir telaş ve bir heyecan hissedilir. Ev kadınları evinin eşyalarını eşige döker, otağları ağartır, kışı kesif ve ağır havasını evden temizler, baharın birinci gününü temiz bir vücut ve temiz elbiselerle karşılarlar.

Kuşlar yuvasını temizler, taze yuva hazırlamak için çalışırlar, karıncalar yuvalarındaki tohum döküntülerini bayıra çıkarıp taze tohum tedariki için ambarlarını düzenlerler, çiftçiler ziraat âletlerini düzenleyerek çıkarır, işe çıkmak için büyük baş hayvanları hazırlarlar. Bütün bunlara hiç bakılmadan, bahar bayramının mevzusu ve içeriği üzerinde birçok fikirler serdedilir. Bazıları buna dinî bir renk vermeye çalışırlar. Mesela, İranlılar ilkbahar bayramını devlet bayramı, diye ispat etmeye çalışmaktadırlar Lakin etnografya (ilm-i akvam) âlimlerinden Fransalı Jerando ve din ilimleri mütehassıslarından meşhur Spenser çeşitli halklarda mevcut olan bahar bayramını tamamıyla dinî mahiyetten uzak bir hadise olarak değerlendirmişlerdir.

Bahar bayramını din ve devletle alâkadar etme uğrunda yürütülen fikirlerin tamamı muvaffakiyet kazanamamış bir efsane olarak kalmıştır Aksine, Fransız tetkikâtçısı Jerando ve din tenkitçilerinden Spenser'in bahar bayramının iktisadi ve içtimai amillerin mahsulu olduğuna dair birçok kaydı vardır. Onlar bahar bayramının, herşeyden evvel, bir ziraat bayramı olduğu ihtimalini ileri sürerler. Bahar bayramının üzerine hükümet bayramı damgası vurmak isteyenler boş bir elle meydana çıkmışlardır. Onlar bu günü Cemşit'in tahta çıkış gününe isnat etmeye çalışırlar. Lâkin bu iddiayı hiç bir tarihî vesika ile ispat edememişlerdir.

... İlkbahar bayramının ne İslâm dini, ne de İslâmiyet'ten önce mevcut olan dinlerle alakadar olmadığı, bu bayramın ayrı ayrı halklar arasında çok eski dönemlerde mevcut olduğu yine ispat edilebilir. Artık şunu söylemek gerekir ki, bu bayram Azerbaycan halkının millî ve an'anevî bayramıdır.

Azerbaycanlılar İslâmiyet'i kabul etmeden önce Zerdüşt'ün dinine

yönelerek sitayiş etmişlerdir. Zerdüş'tün mezhebi zaman-ı zuhurundan şimdiye kadar birçok değişikliklere uğramış ve çok sayıda şubelere ayrılmıştır. Buna bakmadan, onun bütün şubelerinde Mazdekizm'in mühim an'aneleri kendi orijinalliğini yitirmiştir. Mazdekizm'den ayrılmış olan halkların içerisinde bu güne kadar tarihî an'aneler devam ettirilmektedir. Kadim Azerbaycanlılar içerisinde toprağa hürmet ve taze tarlalar hazırlamaya olan sevgi o kadar yüksek ve o kadar mukaddes sayılırdı ki, onlar baharın ilk gününü bir tarla bayramı ve bir tasarrufat bayramı gibi devamlı olarak toplum tarafından mutlulukla karşılardı.

Baharın ilk günü gece ile gündüz birbiriyle kesişmiş ve denkleşmiştir. Güneş Hemel burcuna dâhil olduğu için dağların karları erimeye başlamıştır. Çaylar, şelaleler, bulutlar coşmuştur, toprağın ve ziraatın bereketine imkân yaratmaktadır, diye Azerbaycanlılar baharın ilk gününü millî ve an'anevî bir bayram olarak devam ettirirler.

Baharın ilk gününü bayram yapma âdeti yalnız Azerbaycan halkına mahsus bir âdet değildir, bu bayram eski Romalılarda dahi aynı şekliyle ve aynı haliyle devam ettirilmiştir. Eski Roma'da bu günkü Azerbaycan'da olduğu gibi, baharın birinci gününü bayram yapmak için önceden hazırlık yapılırdı. İnsanlar banyo yapıp temizlenir, yeni elbiselerini giyinir, damlarda gruplar halinde ocak kurup ateş yakarak üzerlerinden atlanır ve bayram günü meşelerde, tarlalarda toplanılıp, çalgılar çalınarak oynanırdı. Nevruz bayramını aynı şekilde bayram olarak Azerbaycan'da kutlamak bir âdettir.

Umumiyetle, denilebilir ki, halklar arasında mevcut olan bahar bayramı aynı ve bir mevzunun muhtelif şekillerinden başka bir şey değildir. Elbette, bu bayram zaman ve mekana göre, yahut muhit ve tarihî devirlerle alâkadar olarak, halkın zevk ve istidadına tâbi olmakla muhtelif ve çeşitli şekillerde icra olunur ve bazen de yerini Roma'da vb. ülkelerde olduğu gibi başka bayramlara bırakırdı. Lâkin Azerbaycan'da korunan bahar bayramının iktisadî ve an'anevî ehemmiyetinden başka bir de içtimai kıymeti vardır.

Bahar bayramında bütün bir yıl görüşmeyenler buluşurlardı. Halk birbirinin elini yakın dostlar olarak sıkarak ve tokalaşırlardı. Birbirlerinin hallerini sorar ve vaziyetlerinin nasıl olduğunu öğrenirlerdi. Bayram günü taziyeliler matemden çıkar, onlar matem karasını çıkarıp, yeni ve elvan elbiseler giyinerek halka karışırlardı.

... Bütün bunlar nazarı itibara alınarak, denilebilir ki, bahar bayramı içtimai hayatın tezahürüne hizmet için yaratılmış. En güzel bir vasıta. Burada bir meseleyi de vurgulamak gerekir. İnsanlara mutluluk ve bağımsızlık hissiyatını veren bayram hangi halk tarafından vücuda getirilirse getirilsin, o, gitgide zamanla beynelmilel bir hukuk kazanır ve bütün halkların bayramı olma salahiyetini kesbeder. Burada 1 Mayıs bayramı bizim için canlı ve yaşanan bir misaldir. Çalışan İnsanların bayramı olan 1 Mayıs bayramı, ayrıca çalışan ve hizmet veren kadınlara hürriyet veren 8 Mart bayramı bugün de bütün yeryüzünde beynelmilel bir bayram olarak kabul görmektedir. Çünkü halklar kendi ihtiyaç ve arzularının ifadesini yeni yıl bayramlarında görürler.

Bu nokta-i nazardan, ilkbahar bayramının komşumuz olan İran'da "Novruz" bayramı ismiyle adlandırılması rahatsızlığa sebebiyet verecek bir hadise değildir. Onlar "Novruz" bayramını dinî ve devletin resmî bayramı olarak kabul etseler de, esas olan mevzudan ayrılmayarak onun içtimai kıymetini inkâr etmemektedir. Azerbaycan'da da bu bayram "Novruz" diye isimlendirilir. Lâkin diğer dinî bayramlardan farklı olarak bu bayramda bütün, âdet - an'ane ve bayram ezgileri bu aziz günün halk arasında doğduğunu ve geniş kitlelerin bayramı olduğunu gösterir. Biz ilkbahar bayramının mutluluk veren bir ilham vasıtası olduğunu tekrar ederek bir birimizin bayramını tebrik ediyoruz.

*** AZERBAJCAN.**